

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Edukace dětí s poruchou autistického spektra na ZŠ speciální
Education in children with Autistic Spectrum Disorder at Special
Primary School

Anita Čučelová

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Pavlína Šumníková, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: B SPPG (7506R002)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Edukace dětí s poruchou autistického spektra na ZŠ speciální potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 9. 7. 2019

Poděkování

Chtěla bych touto cestou poděkovat své vedoucí práce PhDr. Mgr. Pavlíně Šumníkové, Ph.D. za ochotu, vstřícnost, trpělivost, konzultace, připomínky, cenné rady a odborné vedení mé práce.

ABSTRAKT

Předkládaná bakalářská práce se zabývá vzdělávacími intervencemi u dětí s poruchou autistického spektra a jejich možnostmi v oblasti vzdělávání. Charakterizuje systém vzdělání u dětí s poruchou autistického spektra. Popisuje edukační možnosti se zaměřením na osobnostní předpoklady pedagoga a uplatňované zásady při vzdělávání těchto dětí na základní škole speciální. Je zaměřena na efektivní vzdělávání v přípravném stupni základní školy speciální. Cílem práce je pomocí případové studie prokázat význam přípravného stupně základní školy speciální a poukázat na rozdílné schopnosti žáků zařazených do přípravného stupně a těch žáků, kteří jsou přijati a vzděláváni od ročníku prvního. V případové studii je popsán a prokázán rozvoj schopností, dovedností a sebeobslužných činností u žáků pozorovaných po dobu jednoho roku.

KLÍČOVÁ SLOVA

poruchy autistického spektra, přípravný stupeň, speciální vzdělávání, strukturované učení, individuální přístup

ABSTRACT

This presented bachelor thesis is dealing with educational interventions by children with an autism spectrum disorder. It is also dealing with children possibilities in an education. The thesis is concerned with a system of the education of children with an autism spectrum disorder. It describes educational possibilities in the relationship with a personal disposition of a teacher and with the rules which are applied in the process of the education at the special primary school. My object is to prove the sense of existence of a preparation stage at primary school by a case study. My object is also to show different abilities between pupils who were placed to the preparation stage pupils who started to study only from first class at primary school. The development of abilities, skills and oneself serve activity of these children observed during one year were described and proved.

KEYWORDS

Autism Spectrum Disorders, preparatory stage, special education, structured learning, individual approach

Obsah

Úvod	6 - 7
1 SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA	8
1.1 Rodinná péče a výchova	8 - 10
1.2 Poradenský systém	10 - 11
1.3 Základní škola speciální	11 - 12
2 MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA	13 - 14
2.1 Osobnostní předpoklady pedagoga	14 - 15
2.2 Zásady uplatňované při vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra	15 - 16
2.2.1 Individuální vzdělávání	16 - 17
2.2.2 Struktura a vizualizace	17
2.2.3 Motivace a odměna	18
2.3 Předškolní vzdělávání	18
2.3.1 Přípravný stupeň	18 - 19
3 VÝCHODISKA A METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	20 - 21
3.1 Charakteristika místa šetření	21 - 24
3.2 Případové studie	24 - 40
3.3 Shrnutí a závěry výzkumného šetření	40 - 41
ZÁVĚR	42 - 43
Seznam příloh	44 - 45
Seznam použitých informačních zdrojů	46 - 48

Úvod

Součástí života každého člověka je vzdělávání. Totéž platí pro děti s poruchou autistického spektra. Možností jejich vzdělávání existuje několik, musí se ovšem přihlídnout k individualitě každého z nich, ke stupni a závažnosti postižení, jeho povaze a projevům. Jednu z nejdůležitějších rolí v tomto případě hraje samozřejmě rodina, její podpora. Ve stejné míře jsou to pedagogové a škola, kterou dítě navštěvuje. Vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra musí být v první řadě individuální, uzpůsobené každému dítěti podle jeho potřeb a možností. Viz metodika Čadilová, Žampachová.¹

Cílem mé bakalářské práce je akcentovat význam přípravného stupně na základní škole speciální při vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra v závislosti na rozhodnutí rodičů o vzdělávání těchto dětí. Zaměřuje se na efektivitu přípravného stupně základní školy speciální. Prokazuje rozdílnost při adaptaci, schopnostech, znalostech a sebeobsluhy u dětí, které byly zařazeny do přípravného stupně základní školy speciální od žáků, kteří jsou vzděláváni od ročníku prvního.

Výzkumné šetření je zpracováno metodou kvalitativního šetření. Podle Hendla (2005) v sociálních vědách získal kvalitativní výzkum rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu. Kvalitativní výzkumník zvolí již na počátku výzkumu předmět a stanoví základní výzkumné otázky. Dané otázky se mohou modifikovat a doplňovat v průběhu výzkumu, sběru či analýzy dat. Z této příčiny se kvalitativní výzkum označuje jako pružný nebo emergentní typ.²

Bakalářská práce je rozdělena do tří částí. První část charakterizuje vzdělávací systém u dětí s poruchou autistického spektra. Obsahem této kapitoly je rodinná péče, poradenský systém a zohlednění základní školy speciální. Možnosti vzdělávání u dětí s poruchou autistického spektra jsou popsány v kapitole druhé. Popisuje osobnostní

¹ ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Metodika práce se žákem s poruchami autistického spektra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3309-7.

² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.

předpoklady pedagoga, zásady uplatňované při edukačním procesu a předškolní vzdělávání. Edukativní zásady jsou zevrubně rozepsané do tří podkapitol.

Třetí kapitola se zabývá východisky a metodami průzkumného šetření. Součástí této části je vlastní pozorování, záznam individuálních činností dětí a efektivních pokroků v edukačním procesu v průběhu jednoho roku. Zaměřena je především na efektivitu vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra v přípravném stupni základní školy speciální. Poukazuje na rozdílnost v dovednostech a schopnostech u dětí, které byly zařazeny do přípravného stupně od dětí zařazených do první třídy na základní škole speciální. Přílohy obsahují a dokládají potřebné pomůcky při výuce, výukové materiály a fotografie třídy, kde probíhá výuka.

1 SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA

“Přemýšlejte o tom: porucha většinou mluví o něčem, co chybí, ale autismus, je spíš o tom, čeho je hodně, spoustu vlastností, které nás dělají unikátními.”

Paul Collins

1.1 Rodinná péče a výchova dítěte s poruchou autistického spektra

Narodí-li se do rodiny dítě s postižením, je to pro ni obrovský šok. Ocitá se ze dne na den v situaci, kterou nikdy neočekávala, ničím nezavinila, nezná a nezasloužila si ji. Spočívá pak na rodině a na okolí s jakou mírou se s touto situací vyrovná, neboť právě pro postižené dítě je reakce a přijetí rodiny pro následný vývoj velmi klíčová. Rodina velmi dobře přijme postižené dítě za člena rodiny, pokud ho přijme společnost a blízké okolí. Pokud je podpora nedostatečná, dosti brzy začne mít rodina značné nesnáze. Navzdory společným charakteristickým rysům je autistické spektrum velmi heterogenní a proto i požadavky rodiny budou různorodé, dle věku postiženého dítěte. Shodou těchto rodin je potřeba pozitivního vývoje postiženého dítěte, zvládnutí stresu a sociální podpory.³

Rodičovský a rodinný dopad poruch autistického spektra dokládá též Jeffrey S. Karst (2012) – *„Kromě významného finančního zatížení a časových tlaků, vysoké míry rozvodů a nižší celkové pohody rodiny je třeba zdůraznit zátěž, kterou může mít dítě s ASD (Autism Spectrum Disorders) na rodiny. Tyto rodičovské a rodinné důsledky mají vzájemný a negativní dopad na diagnostikované dítě a mohou dokonce sloužit ke snížení pozitivních účinků intervence.“*⁴

Každá rodina s postiženým jedincem prochází několika fázemi zvládnutí této nelehké situace:

- Fáze šoku - střídání naděje a zoufalství, zklamání a zmatku.

³ HRDLIČKA, M., KOMÁREK, V. *Dětský autismus*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-813-9.

⁴ KARST, Jeffrey S., a Amy Vaughan HECKE. Parent and Family Impact of Autism Spectrum Disorders: A Review and Proposed Model for Intervention Evaluation. : *Clinical Child and Family Psychology Review*[online]. 2012, 2012 [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://citations.springer.com/item?doi=10.1007/s10567-012-0119-6>

- Stadium deprese - bezradnost, pocit viny, skepse v přítomnosti i budoucnosti.
- Fáze činnosti - vyhledávání pomoci, přehnaná péče, odmítání postižení, ambivalentní emoce.
- Realistické stadium - pravdivost očekávání, reálné činnosti, adaptace na změnu podmínek. Stejně reakce rodiny na sdělení diagnózy popisuje také Kateřina Thorová (2016).⁵

Příznivá pomoc rodiny závisí na modifikaci faktorů ABC.

A - charakteru a intenzitě postižení,

B - zdrojích, se kterými rodina spolupracuje,

C - jednostranným vnímáním celkové situace rodinou.

Autismus ovlivní celou rodinu. Matky nesou většinou největší podíl péče o postižené dítě, podléhají emocím a mnohdy jsou zraněny nevhodnými reakcemi společnosti. Celodenní péče o své dítě vyústí ztrátou zaměstnání, přátel či oblíbených koníčků.

Bez ohledu na specifické či regionální poměry jednotlivých rodin, je nutné zajistit jednotlivé rodině správnou a včasnou diagnózu, odbornou pomoc a dostupnost všech služeb.⁶

Slowík ve své knize uvádí: „*Edukace a vývoj lidského jedince nezačíná až jeho vstupem do školské instituce, ale ve skutečnosti už v momentě jeho narození. Především u dítěte s postižením je mimořádně podstatné začít co nejdříve s intenzivní speciální péčí.*“⁷

Pro život a výchovu dítěte s postižením tvoří nejpřirozenější prostředí jeho rodina. Nikdo jiný mu nemůže poskytnout pocit bezpečí, jistoty, citové stability, ani jiné množství impulsu pro jeho následný osobnostní rozvoj. Pro tento vývoj je nejdůležitější smíření a

⁵ THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra*. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.

⁶ HRDLIČKA, M., KOMÁREK, V. *Dětský autismus*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-813-9.

⁷ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.

vyrovnání se rodičů se všemi změněnými okolnostmi a zaujetím pozitivního postoje. Dítě, převážně v rané etapě svého života, potřebuje citlivou a trpělivou mateřskou péči. Zázemí rodiny, individuální přístup a výchovné vedení. Ucelená rodinná výchova se pak projeví na kvalitě a úrovni jeho pozdějšího života.⁸

1.2 Poradenský systém pro děti s poruchou autistického spektra

System školských poradenských zařízení vytváří raná péče, pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a střediska výchovné péče.

Pokud sledujeme situaci v jiných zemích, můžeme vidět, že se rovněž v Anglii zaměřují na včasnou intervenci a podporu. Pro děti s postižením přináší zlepšení zdraví, kognitivního a sociálního rozvoje. V rodině podporuje schopnost účinně podporovat dítě a tím zlepšovat vztahy a klima v rodině.⁹

- Raná péče

Rodina i příbuzní, ve které je zjištěna vada u dítěte, by měla obdržet dostatek informací, odbornou, poradenskou i lékařskou podporu, služby specialistů, kteří dokážou pomoci zvládat situaci a vytvořit pro jedince vhodné podmínky v každém jeho období vývoje. Tento systém patří do okruhu tzv. rané péče. Tato pomoc a péče bývá nejčastěji zprostředkována středisky rané péče. Je ukončena nástupem dítěte do předškolního zařízení. Ve výjimkách pokračuje do počátku školního vzdělávání.¹⁰ Stejně jako v České republice, tak také ve Spojeném království rodiče mnohokrát zmiňují velký propad v období od určení diagnózy do prvních informací o autismu, co to je a jak nejlépe by mohli svému dítěti pomoci.¹¹

⁸ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-889-0.

⁹ Together from The Start – Practical guidance for professionals working with disabled children (birth to 2) and their families [online]. [cit. 2019-06-20]. Dostupné z: https://dera.ioe.ac.uk/8794/1/177_2.pdf

¹⁰ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

¹¹ JORDAN, Rita; JONES, Glenys; MURRAY, Dinah. Educational interventions for children with autism: A literature review of recent and current research. 1998.

- Speciálně pedagogická centra

Speciálně pedagogická centra se specializují na komplexní péči o děti a mládež s jedním určitým druhem postižení. Hlavní náplní speciálně pedagogického centra je dlouhodobá a pravidelná činnost s postiženým dítětem od raného věku až do ukončení školní docházky, ve spolupráci s jeho rodiči. Uskutečňuje se buď ambulantně přímo v centru nebo ve školských zařízeních, eventuálně v rodinách či zařízeních pečujících o jedince se zdravotním postižením.

Mezi hlavní činnosti centra patří: depistáž, komplexní diagnostika, včasná intervence, sociálně právní poradenství, tvoří plán péče o dítě, kariérové poradenství pro starší žáky, zapůjčuje pomůcky, zpracovává návrhy individuálních vzdělávacích plánů.¹²

- Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny zajišťují především speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku. Specialisté lékařských i nelékařských oborů spolupracují s poradenskými pracovníky. Vždy respektují závěry všech předchozích odborných vyšetření i terapeutických postupů. Významnou měrou se poradna podílí na zařazování dětí do základních škol speciálních či praktických nebo specializovaných tříd. Při návrhu odkladu školní docházky děti vyšetřují a zajišťují organizaci soustavné péče o děti se specifickými poruchami učení. Poradenská pracovníci by měli úzce spolupracovat s třídními učiteli či výchovnými poradci.¹³

1.3 Základní škola speciální

Vzdělávání žáků s poruchami autistického spektra se ve většině případů uskutečňuje v základních školách speciálních. Základní školy speciální se liší od základních škol běžného proudu jak organizační formou edukace, tak i náplní výuky. Edukace je přizpůsobena pro žáky se sníženým stupněm rozumových schopností, mentálních zvláštností, nedostatečnou mírou soustředění pozornosti a nízkou úrovní

¹² ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-889-0.

¹³ LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-977-4.

rozvoje volných vlastností. Rozvíjí dovednosti a schopnosti žáků a usnadňuje jim vstup do dalšího vzdělávání a praktického života.

Vzdělávání na základních školách speciálních se uskutečňuje podle školních vzdělávacích programů, které jsou tvořeny, případně pozměňovány v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro obor vzdělávání základní škola speciální.¹⁴

Mezi podpůrná opatření, která se využívají na základních školách speciálních pro žáky s poruchami autistického spektra, patří mimo jiné využívání specifických metod, postupů a forem při edukaci, vytváření speciálních učebnic a pomůcek, zajištění místa a pomoci asistenta pedagoga a v neposlední řadě malý počet žáků ve třídě.¹⁵

¹⁴ *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2019-05-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/zakladni-skoly-specialni>

¹⁵ ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Strukturované učení: vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha: Portál, 2008. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-475-5.

2 MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA

Prioritou v péči o děti s autismem je zabezpečení dostačující kapacity kvalitních školských poradenských služeb. Umožnění rovného přístupu ke vzdělávání dětem s poruchami autistického spektra tím, že budou mít k dispozici odpovídající výši podpůrných a vyrovnávacích opatření. Včleňování osob s autismem do běžných i speciálních vzdělávacích programů podle jejich aktuálních potřeb. Navýšením podpůrných opatření dát dětem s poruchami autistického spektra šanci účasti na aktivitách mimo školu, pobytu ve školní družině.¹⁶

Edukace žáků s poruchami autistického spektra se v současnosti řídí podle školského zákona č. 561/2004 Sb. v účinném znění od 1. 9. 2017. Vyhláškou č. 27/2016 je upravený § 16 tohoto školského zákona, který se věnuje vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami.

Žáci s poruchou autistického spektra mají v České republice zaručeno vzdělávání od předškolního až do vysokoškolského v celém rozsahu s ohledem na závažnost příznaku jejich handicapu a na jejich aktuálních možnostech.¹⁷

Žáci se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, žáci se souběžným postižením více vadami a žáci s poruchou autistického spektra mají právo se vzdělávat v základní škole speciální, nejsou-li vzdělávání jinak. Možnosti vzdělávání jsou následující:

- ve školách hlavního vzdělávacího proudu (podle novelizovaného školského zákona a navazující vyhlášky se klade výrazný důraz na tento způsob);
- ve speciálních školách pro žáky se zdravotním postižením;
- ve třídách, odděleních nebo studijních skupinách ve školách pro děti s poruchou autistického spektra nebo s různými typy postižení;

¹⁶ THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra*. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.

¹⁷ ŠPORCLOVÁ, Veronika. *Autismus od A do Z*. V Praze: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88163-98-5.

- jiným způsobem (individuální vzdělávání bez pravidelné účasti ve vyučování nebo vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením).

Volba způsobu edukace závisí na mnoha faktorech, jako jsou typ, projevy a hloubka postižení, výběr dítěte a zákonných zástupců, odborné posouzení a doporučení speciálně pedagogického centra, možnosti regionu, ochota a vstřícnost školy.¹⁸

Při letmém pohledu do zahraničí jsem shledala, že například ve Velké Británii se děti s poruchou autistického spektra mohou vzdělávat podobně jako děti v České republice. Edukace probíhá v běžné škole, škole pro děti se středně těžkými nebo těžkými poruchami učení, jiném typu speciální školy, odborné škole pro autismus.¹⁹

V České republice lze podle § 20 vyhlášky č. 27/2016 žáka vzdělávat ve škole, třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona pouze na základě žádosti zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka a doporučení školského poradenského zařízení, je-li to v souladu se zájmem žáka.²⁰

2.1 Osobnostní předpoklady pedagoga

Mezi nejdůležitější faktory při zařazování žáků do základního vzdělávání na školách je připravenost učitelů akceptovat takové žáky, jejichž chování a projevy mnohdy neodpovídají zažitým společenským normám chování.

Znalost problematiky při edukaci žáků s poruchami autistického spektra je základní podmínkou pro úspěšnost učitele při vzdělávání. Nutností je proškolení v metodice, edukaci, pomoc a podpora celého pedagogického sboru a v neposlední řadě vytvoření vhodných podmínek vedením školy.²¹ Speciální pedagožka Zuzana Žampachová potvrzuje, že edukace dětí s poruchou autistického spektra je jednou z nejtěžších speciálně-

¹⁸ BAZALOVÁ, Barbora. *Autismus v edukační praxi*. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1195-2.

¹⁹ JORDAN, Rita; JONES, Glenys; MURRAY, Dinah. *Educational interventions for children with autism: A literature review of recent and current research*. 1998.

²⁰ THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra*. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.

²¹ ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Metodika práce se žákem s poruchami autistického spektra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3309-7.

pedagogických disciplín. Děti vyžadují individuální přístup, maximální pozornost, trpělivost ze strany učitele, přizpůsobení prostředí. Domnívá se, že opravdu klíčovou roli při vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra hrají právě pedagogové.²²

Bohužel, rozšiřování znalostí pedagogů v oblasti vzdělávání žáků s poruchami autistického spektra je neustále podceňováno, což často vede k nepřesnému úsudku pedagoga na žáka.

Někteří pedagogové nechtějí spolupracovat s asistentem pedagoga. Přítomnost asistenta jim ve třídě vadí. Na straně druhé začíná ve školách přibývat pedagogů, kteří se chtějí dále vzdělávat, zkoušet a vymýšlet nové postupy a metody. Berou vzdělávání žáků s poruchami autistického spektra jako výzvu a chtějí žákům zajistit úspěšné vzdělávání.²³

2.2 Zásady uplatňované při vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra

Děti s autismem reagují jinak na podněty z okolí než děti bez postižení. Nové dovednosti si neosvojují prostřednictvím sdílené pozornosti, sociální nápodobou ani společnými aktivitami. Slabší bývá i sociální motivace u dětí s poruchou autistického spektra. Jak si hrát s dětmi, s hračkami nebo užívat sociální hru se postupně učí.²⁴ Totéž potvrzuje Tereza Víchová (2019), uvádí: „*Nestandardní reakce a odlišné chování jsou společné pro všechny děti s poruchou autistického spektra. Je pro ně velmi těžké začlenit se do společnosti a kolektivu.*“²⁵

Je podstatné, aby rodiče rozuměli tomu, jak těžké pro jejich dítě může být učit se novým věcem a dovednostem v prostředí, kterému nerozumí a které je chaoticky

²² VYSLOUŽILOVÁ, Martina. *Vzdělávání dětí s autismem patří k nejtěžším disciplínám speciální pedagogiky* [online]. 14. 11. 2014 [cit. 2019-06-25]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/vzdelavani-deti-s-autismem-patri-k-nejtezsim-disciplinam-specialni-pedagogiky-1799gp>

²³ ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Metodika práce se žákem s poruchami autistického spektra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN978-80-244-3309-7.

²⁴ ŠPORCLOVÁ, Veronika. *Autismus od A do Z*. V Praze: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88163-98-5.

²⁵ VÍCHOVÁ, Tereza. *Největší mýty o autismu. Kdy máte jako rodič zpozornět?* [online]. 26.2.2019 [cit. 2019-06-25]. Dostupné z: <https://www.maminka.cz/clanek/autismus-deti-projevy-diagnostika>

obklopuje. Musí pochopit smysl komunikace a jednotlivých slov. Potom budou schopni své dítě vhodně podpořit při jeho rozvoji.

Děti s poruchou autistického spektra se učí orientovat ve světě, ve kterém se cítí nejistě a kterému nerozumí. Čím větší má dítě handicap, tím větší pomoc, pochopení a respektování potřebuje. Své emoce a přání některé děti vyjadřují křikem a autoagresí, nebo celkovým agresivním chováním, protože jiným způsobem to vyjádřit neumí. Při terapeutických činnostech a při edukaci učíme dítě upevňovat si žádoucí chování a užívat jiné formy komunikace. Pro práci s dítětem je podstatná spolupráce rodiny, školského a poradenského zařízení a nastavení konkrétních cílů edukace.²⁶

Aby byla intervence přiměřená a měla smysl, je podstatné vytyčit si reálné cíle, které deficit ve vývoji dítěte s poruchami autistického spektra zohlední a zároveň nastaví její směr. Jako prostředek k dosažení cílů intervence lze využít metodiku strukturovaného učení. Obsahuje stanovení cílů intervence s ohledem na dosaženou vývojovou úroveň i nastavení vzájemného působení mezi rodičem, učitelem a dítětem.²⁷ Jak uvádí Rita Jordan ve svém výzkumu, ve Velké Británii se strukturované učení využívá více v hlavním vzdělávacím proudu než v předškolním vzdělávání.²⁸

2.2.1 Individuální vzdělávání

O individuálním vzdělávání se často hovoří ve výchově a vzdělávání. Individualizací je míněn nejen individuální výběr postupů a metod edukace, ale také individuálně uspořádané prostředí, vhodně volené individuální formy komunikace a motivace. U dětí s poruchou autistického spektra je nutné při intervenci mít na paměti individuální přístup do nejmenších podrobností. Tímto je myšleno jednotlivce skutečně

²⁶ ŠPORCLOVÁ, Veronika. *Autismus od A do Z*. V Praze: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88163-98-5.

²⁷ ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Strukturované učení: vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha: Portál, 2008. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-475-5.

²⁸ JORDAN, Rita; JONES, Glenys; MURRAY, Dinah. *Educational interventions for children with autism: A literature review of recent and current research*. 1998.

poznat, provádět s ním různé činnosti individuálně a také individuálně řešit jeho problémy.²⁹

Stejně tak i v USA mají děti s autismem ze Zákona o vzdělávání osob se zdravotním postižením právo na vytvoření programu individuálního vzdělávání. Samostatně pro každé dítě. Účelem je naplnění speciálních vzdělávacích potřeb konkrétního dítěte. Charakterizuje služby, které jsou pro dítě dané jeho speciálním vzdělávacím programem.³⁰

2.2.2 Struktura a vizualizace

Strukturalizací rozumíme úpravu prostředí, ve kterém se dítě s poruchou autistického spektra pohybuje tak, že nastavíme jasná pravidla a zprůhledníme posloupnosti činností. Porucha autistického spektra je bezesporu komplikovaný handicap a tímto speciálním přístupem ji přinejmenším z části kompenzujeme. Nastupuje pocit bezpečí a jistoty, jasný řád a logická posloupnost, která umožní lépe prožívat události a situace, které jsou nepředvídatelné, a dává možnost přijímat nové úkoly a činnosti.³¹

Vedle strukturalizace prostoru je nezbytná i vizualizace času – jedno bez druhého nemůže fungovat. Pro vizualizaci času se nejčastěji používají fotografie a piktogramy. Vizualizace času umožňuje žákům předvídat očekávané aktivity, pomáhá jim v časové orientaci a v porozumění následnosti děje.³² Toto dokládá, také text na stránkách společnosti Centre For Autism Middletown. Potvrzuje, že cílem vizualizace je ukázat, kdy a co se děje, zajistit předvídatelnost, připravit žáka na změnu a napomáhat k nezávislosti.³³

²⁹ ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Strukturované učení: vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha: Portál, 2008. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-475-5.

³⁰ Individualized Education Programs (IEPs) for Autism [online]. [cit. 2019-06-19]. Dostupné z: <https://www.webmd.com/brain/autism/individualized-education-programs-ieps-for-autism>

³¹ THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra*. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.

³² JIRÁSKOVÁ, Markéta, Renata SODOMKOVÁ, Petra SVAŠKOVÁ, Šárka NĚMCOVÁ a Maryna NOVOTNÁ. *Strukturované učení: Metodika zavedení strukturovaného učení pro žáky s poruchou autistického spektra*. Pardubice: Základní škola a praktická škola SVÍTÁNÍ, 2013.

³³ Visual Schedules [online]. [cit. 2019-06-19]. Dostupné z: <http://best-practice.middletownautism.com/approaches-of-intervention/the-teacch-autism-programme/visual-schedules/>

2.2.3 Motivace a odměna

Pro děti s poruchou autistického spektra je velmi důležité vědět, proč mají vykonávat určité činnosti. Osoby s poruchou autistického spektra mají větší potřebu logických důvodů k provádění zadaných činností a plnění úkolů. Odpovědi opírající se o sociální porozumění (rodičům pro radost, nebo aby se mnou kamarádili) není pro lidi s poruchou autistického spektra dostatečně motivující. Mnohem efektivněji působí motivace, která má určitý význam. Pokud dítě ztratí motivaci, velmi rychle ztrácí také schopnost koncentrace. U osob s poruchou autistického spektra je přiměřená motivace a odměna důležitá a dá se říci, že značně ovlivňuje jejich vystupování a jednání.³⁴

2.3 Předškolní vzdělávání

Jak již bylo zmíněno výše, rodina hraje významnou roli v předškolním i školním období dítěte. Postižené dítě potřebuje daleko více rodinné zázemí, intenzivnější výchovnou pomoc, pocit bezpečí a ochrany, pomoc při vzdělávání. Edukace postižených jedinců je velmi náročná a pracná. Dovednost, osobnostní návyky se upevňují pomalu a obtížně. Děti bývají nesamostatné, vyžadují pomoc a nepřetržitý dohled dospělé osoby. Každý vytvořený návyk či dovednost znamená cenné pokroky k jejich obohacení, osamostatnění či usnadnění v jejich životě. V předškolním období je pro dítě velkým přínosem navštěvování mateřské školy. Děti s postižením bývají přijímány do běžných či speciálních mateřských škol.³⁵

2.3.1 Přípravný stupeň

Včasný zásah v rodině má své hranice a mnozí rodiče bývají po roce intenzivní práce s dítětem velmi vyčerpaní a mnohokrát i nemotivováni, protože výsledky a často i úspěšnost jsou omezeny množstvím faktorů. Z tohoto důvodu navrhuje, po zaučení a

³⁴ APLA Praha. *Základní doporučení a strategie při práci s lidmi s PAS: Obecná doporučení vyplývající z diagnózy PAS* [online]. 24.2.2014 [cit. 2019-06-19]. Dostupné z: <http://www.autismus.cz/vzdelavani-deti-s-pas/zakladni-doporuceni-a-strategie-pri-praci-s-lidmi-2.html>

³⁵ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-889-0.

zhodnocení problémového chování, vytvoření systému motivace a pracovního chování, začlenit dítě do předškolního zařízení.

Včasná intervence v rodině může dále probíhat i po nastoupení dítěte do předškolního zařízení, naopak praxe ukazuje, že souběh domácí přípravy a edukace v předškolním zařízení dítěti velmi prospívá, rodině přináší zklidnění, možnost uvolnění a načerpání nových sil.³⁶

Zřizovatel základní školy speciální může zřídit třídy přípravného stupně základní školy speciální. Ke zřízení třídy přípravného stupně je potřebný souhlas krajského úřadu, pokud zřizovatelem dané školy není kraj nebo ministerstvo.

Do třídy přípravného stupně základní školy speciální je dítě zařazeno na žádost rodičů. O zařazení dítěte rozhoduje ředitel školy na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení.

Dítě je možné umístit do třídy přípravného stupně základní školy speciální od školního roku, v němž dosáhne 5 let věku, do zahájení povinné školní docházky, a to i v průběhu školního roku. Ve třídě přípravného stupně základní školy speciální může být nejméně 4 a nejvíce 6 žáků. Vzdělávání v přípravném stupni základní školy speciální trvá nejvýše 3 školní roky.³⁷

³⁶ ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Strukturované učení: vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha: Portál, 2008. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-475-5.

³⁷ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2019-05-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>

3 VÝCHODISKA A METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Hlavním cílem bakalářské práce je prokázat efektivitu přípravného stupně na základní škole speciální a zjistit náročnost edukačního procesu u dětí s poruchou autistického spektra v přípravném stupni a popsat a zjistit rozdílnost ve vzdělávání u žáků zařazených do prvního ročníku od dětí, které jsou již vzdělávány v přípravném stupni. Výzkumné šetření proběhne formou případové studie. V případové studii bude popsán adaptační proces u dětí s poruchou autistického spektra a analyzovány dílčí vzdělávací oblasti.

Metody výzkumného šetření

V kvalitativním výzkumném šetření je nutné vybrat:

- místo výzkumu – případy
- klíčové informanty
- sledované události
- analyzované dokumenty³⁸

Dle Hendla (2006) se případová studie zaměřuje na zevrubný popis a analýzu jednoho nebo několika případů. Hlavní výzkumná otázka se zabývá charakteristikou případu či skupin srovnávaných případů. V případové studii je nasbíráno velké množství dat od jednoho nebo několika osob. Tato studie zachycuje složitost případu, a popis ucelených vztahů. Zkoumaná situace se na konci studie zařazuje do širších souvislostí. Může se porovnat s ostatními případy. Vykonává se posouzení výsledné validity.

Pro zpracování případové studie jsem si zvolila tyto kvalitativní metody výzkumného šetření:

- Pozorování
- Kazuistiky
- Studium a analýza osobní dokumentace vybraných žáků

³⁸ HENDL, Jan. Přehled statistických metod. Praha: Portál, 2006. ISBN 978-80-7367-482-3

Vzhledem k vytyčeným cílům výzkumné části, byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

- 1: Nižší počet dětí ve třídě má vliv na celkový rozvoj dětí s poruchou autistického spektra.
- 2: Žák absolvující přípravný stupeň je lépe připraven ke vzdělávání v 1. ročníku na základní škole než žák přijatý „přímo“ do 1. ročníku.

Časový harmonogram bakalářské práce:

- vlastní šetření – 1. 9. 2018 – 28. 6. 2019
 1. etapa – sběr dat, vlastní pozorování a rozhovory s rodiči – září 2018 – duben 2019
 2. etapa – zpracování zjištěných dat – květen – červen 2019
- finalizace bakalářské práce – červenec 2019

3.1 Charakteristika místa šetření

Základní škola sídlí na adrese Kostelní náměstí 14 v Chebu. Je to příspěvková organizace a jejím zřizovatelem je Město Cheb. Právní subjektivitu má škola od 1. ledna 2003. Finanční prostředky na provoz školy poskytuje právě zřizovatel. Škola se řadí mezi základní školy zřízené podle § 16 odst. 9 Školského zákona. Účelem zařízení je vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, s různým stupněm mentálního postižení, s kombinovanými vadami a žáci s autismem. Škola je bezbariérová.

V základní škole speciální je v současné době vzděláváno 46 žáků. Základní škola speciální má přípravný stupeň a 10 ročníků. Vzdělávání je organizačně členěno na 1. a 2. stupeň. Na prvním stupni se vyučuje 1. až 5. ročník, na druhém stupni 6. až 9. ročník.

Po zakončení vzdělávacího programu základního vzdělávání v základní škole speciální žák získá základy vzdělání. Dle Školského zákona č. 561/2004, § 45 odst. 2.³⁹

Výchovně vzdělávací činnosti jsou obsahově rozděleny do devíti vzdělávacích oblastí, které je možné vzájemně propojovat, přičemž učební plán je stále dodržován. Náplň výchovně vzdělávací činnosti je zaměřována na vypěstování návyků sebeobsluhy a osobní hygieny, na rozvíjení přiměřených poznatků a pracovních dovedností s předměty denní potřeby. Vyučovací hodina je přizpůsobena schopnostem, možnostem a potřebám jednotlivých žáků. Výuku je také možné realizovat ve výukových blocích.

Žáci základní školy speciální jsou vzděláváni podle školního vzdělávacího programu pro základní školu speciální s názvem „Škola pro život“, zpracovaného podle rámcového vzdělávacího programu pro základní školy speciální.⁴⁰

Vzdělávání v základní škole speciální vyžaduje odbornou speciálně pedagogickou péči, malý počet žáků ve třídě, přizpůsobený časový rozvrh, individuální přístup s ohledem na individuální tempo a momentální rozpoložení žáků, relaxační prostory, speciální učebnice a pracovní sešity a především klidné školní prostředí poskytující žákům pocit jistoty.

Děti se pomalu přizpůsobují školnímu režimu. Seznamují se s novými spolužáky a adaptují na školní prostředí. Výuka v autistické třídě v přípravném stupni a v 1. ročníku má 4 vyučovací hodiny denně. Vzhledem k autismu, přidruženému mentálnímu postižení, či hyperaktivitě nebo poruchám chování a snížené koncentraci pozornosti je vyučování rozděleno do kratších časových úseků, tzv. bloků. V průběhu výuky se střídají jednotlivé činnosti a vzájemně se prolínají s chvilkami klidu, odpočinku či relaxace.

V minulém školním roce byla třída kompletně zrekonstruována a nově vymalována ve světlých meruňkových tónech. Nábytek byl speciálně vybrán s vědomím, že bude

³⁹ *Školský zákon: Základní vzdělávání - stupně vzdělání* [online]. [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-3-hlava-2-paragraf-46?full=1>

⁴⁰ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2008. 110 s. [cit. 2019-06-26]. Dostupné z [www: <http://www.vuppraha.rvp.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP-ZSS_kor-final.pdf>](http://www.vuppraha.rvp.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP-ZSS_kor-final.pdf). ISBN 978-80-87000-25-0.

v autistické třídě a byl proto hodně účelový. Byly vytvořeny tři boxy pro individuální edukaci žáků, kteří upřednostňují samostatné sezení. Ostatní lavice byly uspořádány čelem k sobě, aby mohla probíhat společná práce a edukace. Ve třídě je nainstalována interaktivní tabule.

Ve třídě při edukaci pomáhá asistentka pedagoga. Její pracovní náplní je zprostředkovávat výchovnou a vzdělávací činnost dětem se speciálním vzdělávacími potřebami. V případě potřeby pomáhat dětem s těžším zdravotním postižením se sebeobsluhou v době vyučování, na základě pedagoga pokynu. Vzhledem k variabilitě schopností žáků s poruchou autistického spektra a mentálnímu postižení je nezbytné při vzdělávacím procesu uplatňovat takové přístupy, které odpovídají vývojovým a individuálním specifikům každého žáka.

V tabulce č. 1 je znázorněn učební plán pro 1. ročník základní školy speciální, vzdělávací oblasti a jejich obsah.

Tabulka č. 1 - Učební plán v 1. ročníku základní školy speciální⁴¹

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor – předmět	Popis obsahu vyučovaného předmětu
Jazyk a jazyková komunikace	Čtení	Obsahem je postupné osvojování písmen, slov a vět, rozvíjení vnímání obsahu čteného a čtecí dovednosti a čtení krátkého textu s porozuměním.
	Psaní	Rozvíjí jemnou motoriku, grafomotoriku a grafické dovednosti.
	Řečová výchova	Zaměřuje se na osvojení a užívání mateřského jazyka v mluvené podobě, správné vyjadřování a rozvíjí komunikační dovednosti, popř. některou z forem náhradní komunikace.
Matematika a její aplikace	Počty	Posiluje schopnost logického myšlení a prostorové představivosti, učí základním matematickým pojmům a symbolům, osvojuje základní dovednosti z geometrie.

⁴¹ *Základní škola Cheb: ŠVP ZŠS- Škola pro život* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: http://zakladniskolacheb.cz/wp-content/uploads/SVP_Zivot-pro-zivot-podle-RVP-ZSS-vcetne-priloh-konecna-verze.pdf

Člověk a jeho svět	Věcné učení	Rozvíjí vnímání a základní poznatky o okolním světě, životě společnosti, přírodě, orientaci v čase. Učí základním způsobům společenského chování a seznamuje se změnami v přírodě v průběhu roku.
Umění a kultura	Hudební výchova	Vytváří kladný vztah k hudbě. Podporuje rozvoj hudebních schopností a pohybových dovedností.
	Výtvarná výchova	Pomáhá uplatňovat neverbální komunikaci a zlepšuje jemnou motoriku.
Člověk a zdraví	Tělesná výchova	Umožňuje využití vlastních pohybových možností. Vede od spontánního pojetí pohybu, k řízené pohybové aktivitě a vlastní pohybové seberealizaci.
Člověk a svět práce	Pracovní výchova	Vede k získání základních pracovních dovedností a návyků, ovlivňuje rozvíjení motorických schopností, manuální zručnosti.

zdroj: autorka práce

Hodnocení výsledků vzdělávání žáků v základní škole speciální se řídí zásadami hodnocení, které jsou stanoveny ve školním vzdělávacím programu s názvem „Škola pro život“. Žáci jsou hodnoceni slovně.⁴²

Nedílnou součástí výchovně vzdělávacího procesu je hodnocení žáka. Průběžné hodnocení se provádí během školního roku. Za čtvrtletí, pololetí a na konci školního roku se píše celkové hodnocení. Žák je hodnocen širším slovním hodnocením. Při slovním hodnocení pedagog využívá formalizované slovní hodnocení, které dále konkretizuje. Formalizované hodnocení odpovídá známce, kterou by žák dostal, kdyby byl hodnocen známkou.

3.2 Případové studie

Po pečlivém zvážení byli vybráni dva žáci stejného věku s poruchou autistického spektra a středně těžkým mentálním postižením. Oba vybraní žáci byli pozorováni při

⁴² *Základní škola Cheb: ŠVP ZŠS- Škola pro život* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: http://zakladniskolacheb.cz/wp-content/uploads/SVP_Zivot-pro-zivot-podle-RVP-ZSS-vcetne-priloh-konecna-verze.pdf

vzdělávání v 1. ročníku po dobu jednoho školního roku. První žák (Milánek), byl vzděláván v přípravném stupni základní školy speciální a druhý chlapec (Jířík) nastoupil do základní školy od prvního ročníku. Oba žáci jsou nyní vzdělávání dle školního vzdělávacího programu pro základní školu speciální „Škola pro život“ podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školu speciální – Díl I.

Samotnému pozorování předcházely rozhovory s rodiči, studium a analýza osobních dokumentů chlapců a nakonec samostatná a individuální výuka ve své třídě.

V tabulce č. 2 je přehled vybraných dětí, jejich věk, diagnóza a průběh školní docházky.

Tabulka č. 2 – Přehled vybraných dětí

	Případová studie č. 1	Případová studie č. 2
Jméno	Milan	Jiří
Věk	6 let, 10 měsíců	7 let, 1 měsíc
Diagnóza	Poruchy autistického spektra Středně těžké mentální postižení ADHD	Poruchy autistického spektra Středně těžké mentální postižení ADHD
Průběh školní docházky	2017/2018 - přípravný stupeň na ZŠ speciální 2018/2019 – 1. ročník ZŠ speciální	2018/2019 – 1. ročník ZŠ speciální

zdroj: autorka práce

Případová studie č. 1

Milan, 6 let, 10 měsíců

Diagnóza: poruchy autistického spektra, středně těžké mentální postižení

Rodinná anamnéza

Dle matky žádné vývojové vady ani psychiatrické diagnózy.

Sourozenci 0.

Rodina pečující, úplná, výchova chlapce velmi náročná, vyžaduje stálý dohled blízké osoby.

Matka je doma – péče o osobu blízkou, otec chodí do zaměstnání.

Osobní anamnéza

Dítě z rizikové gravidity, porod císařským řezem z indikace matky. Poporodní adaptace dítěte příznivá, PHD 3500g/51cm. Jako miminko méně spal, ale byl klidný. Zdravé dítě. Téměř normální vývoj zhruba do 2 až 2,6 let, pak vývojový regres.

Školní anamnéza

Milánek je velmi aktivní chlapec s těžce narušenou schopností orientace a komunikace, nemluví, s častými afektivními reakcemi.

Jedná se o chlapce, který byl přijat od školního roku 2017/2018 do přípravného stupně základní školy speciální na základě rozhodnutí ředitelky školy a doporučení speciálně speciálního centra. Adaptace na školní prostředí byla ze začátku dosti obtížná, neboť chlapec byl silně fixován na svou matku. Ráno plakal, nechtěl pracovat, byl nervózní. Nerozuměl piktogramům ani jejich používání. Doma nepoužívali žádnou náhradní komunikaci. Po zavedení pevného strukturovaného a vizualizovaného denního režimu, nejdříve předmětového, poté z fotografií a nyní s piktogramy, se úzkost postupně vytrácela. Začal být jistější, už věděl, co ho čeká. Školní docházka poté byla vcelku bez obtíží. Na začátku výukového bloku potřeboval čas na hraní. Po chvíli s pomocí asistentky pedagoga začal pracovat na strukturovaných úkolech. Úkoly a činnosti, kterým nerozuměl, odmítal, odstrkoval, utíkal od stolu. Často ho uváděli do afektivních výbuchů vzteku. Postupem času a nácviků jednotlivých činností si zafixoval postup práce a afektivní reakce skoro vymizely. Soustředění a čas potřebný na vypracování úkolů a jednotlivých činností se postupně prodlužovali. Ke konci školního roku v přípravném

stupni byl Milánek schopný pracovat chvíli samostatně jen pod dohledem učitelky nebo asistentky.

Od školního roku 2018/2019 nastoupil do 1. ročníku základní školy speciální. Je vzděláván podle vzdělávacího programu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami „Škola pro život“, zpracovaného podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy speciální – Díl I. Vzdělávání je na doporučení speciálně pedagogického centra upraveno v individuálním vzdělávacím plánu. Pokračujeme v zavedeném denním režimu a pomocí struktury a vizualizace upevňujeme získané zkušenosti a rozvíjíme další schopnosti a dovednosti. Adaptace na školní prostředí po letních prázdninách proběhla zcela bez obtíží. Také nové spolužáky přijal Milan klidně, bez afektivních reakcí. Je schopný většinu předkládaných úkolů vypracovat samostatně. Nové úlohy už přijímá bez výbuchů vzteku. Řekne, že nerozumí. Celkově se zlepšila spolupráce při plnění zadaných úkolů a provádění jednotlivých činností. Zlepšil se oční kontakt. S cizími osobami sociální kontakt spontánně nenavazuje. Avšak děti a spolužáky vítá radostně až divoce.

Charakteristika dítěte dle speciálně pedagogického centra

Komunikace

Porozumění řeči – na jméno reaguje sporadicky, nekonzistentně reaguje na zákaz, chápe opakující se jednouchá sdělení a situace.

Verbální vyjadřování – četná produkce jednotlivých vokálů, duplikace slabik, prozpěvuje si, řeč (zvuky) nepoužívá ke komunikaci.

Neverbální vyjadřování – naváže oční kontakt, zřídka ukazuje ve smyslu imperativním, požadované předměty v dosahu si bere sám. K věcem mimo dosah dovede druhou osobu a tahá ji za ruce.

Imitace verbální – naznačuje opakování některých vokálů, slova nikoli.

Abstraktně vizuální myšlení (úkoly nezávislé na porozumění řeči)

Chlapec dává obrázky do výřezů, třídí geometrické tvary (kolečko, trojúhelník, čtverec), třídí podle základních barev, přiřazuje různé tvary a čísla na předlohy, páruje stejné obrázky. Hra bývá jednoduchá, převážně manipulativní a napodobivá.

Motorika

Imitace motorická – spontánně napodobuje domácí práce, práci na zahradě, čištění zubů. Při vyšetření napodobí hru paličkou na zvonkohru, mletí mlýnkem, čárání vodou na tabuli.

Hrubá motorika – kope do míče, rychle běhá, jezdí na kole s postranními kolečky, střídá nohy na schodech. Hází i chytá míč, kope do něj. Rád chodí po špičkách, je-li bos, běhá dokolečka a chodí pozadu.

Jemná motorika – vyvozena špetka, navléká korálky, staví komín, listuje v knize, přesypá písek v pískovniče, šroubuje, zmačká a trhá papír, modeluje a stříhá.

Grafomotorika – pravoruký, spontánní držení vařečkové, začíná se dařit špetka, kreslí kruh. Rád obtahuje a začárává písmena a jiné drobné tvary.

Zrakové vnímání – dle rodičů si zrakové podněty vybírá, na něco se dívat nechce. Co ho zaujme, si vydrží dlouze prohlížet.

Percepční dovednosti

Sluchové vnímání – nemá rád ostré a hlasité zvuky. Vnímavý k hudbě, má ji rád.

Chuťové a čichové reakce – jsou bez nápaditostí, neznámé jídlo odmítá.

Emocionalita – časté střídání nálad, někdy je obtížné určit, co náhlou změnu vyvolalo. Chlapec projeví radost, smutek, občas emoce bouřlivé, pláče, lehne si na zem. Celkem rychle se uklidní. Činnostem a situacím, které nemá rád, aktivně až panicky vzdoruje a silně emocionálně reaguje (např. stříhání vlasů, nehtů na nohou).

Adaptabilita

Hoch má rád zaběhnutý denní režim, změnám se hůře podvoluje. Na přerušení oblíbené činnosti reaguje nelibě, někdy bouřlivě, vzteká se. S matkou si vynucuje stejné trasy, s otcem ne.

Sebeobslužné a hygienické dovednosti

Milánek jí samostatně, připraví si stolování, u jídla posedí, jí lžící, napichuje na vidličku, začíná napodobovat krájení nožem, sám si nalévá nápoj z konvice do hrníčku. Vysvěle a obleče si jednoduché oblečení, rukama si zuje boty, Při umývání spolupracuje, nerad si myje hlavu, snaží se utřít si ruce a obličej, začíná chápat, kdy má špinavé ruce, jde do koupelny, chce umýt. Hygienické návyky ustáleny ve dne i v noci, doma si dojde na toaletu a sám si sundá kalhoty.

V tabulce č. 3 je popsáno samotné pozorování schopností a dovedností dítěte na počátku průzkumného šetření (začátek školního roku) a na konci průzkumného šetření (konec školního roku).

Tabulka č. 3 – Milan - Samostatné pozorování schopností a dovedností dítěte

	Počátek průzkumného šetření	Konec průzkumného šetření
Komunikace	Řečové schopnosti na úrovni vokalizace. Prozpěvuje si. Rozumí jednoduchým sdělením. Naváže oční kontakt. Řeč nepoužívá ke komunikaci.	Oční kontakt udrží delší dobu. Odpovídá jednoslovně na jednoduché otázky. Řekne si o hračku, činnost. Slovní zásobu si rozšiřuje pomocí předmětů, obrázků a piktogramů.
Motorika	S pomocí vyvozena špetka. Obtahuje, začarává písmena, obrázky. Kope do míče, střídá nohy po schodech. Navléká korálky, modeluje, trhá papír.	Zafixován správný úchop psacího náčiní. Zvládá grafomotorická cvičení. Bez obtíží manipuluje s předměty a s různými druhy materiálů. Má rád hry s míčem, hází, chytá, kope do něj. Procvičuje chůzi v terénu a překonávání menších překážek.
Percepční	Má rád hudbu z rádia, zpěv ne	U vypracování úkolů a plnění

dovednosti	ani ostré a hlasité zvuky. Dle chuti a čichu nerozlišuje. Často střídá nálady, projeví radost, smutek, pláče. Je nesoustředěný, pozornost kolísavá, lehce odklonitelná.	zadaných činností vydrží i 15 minut. Pracuje samostatně pouze s dohledem. Nové úkoly potřebuje předvést. Chuť a čich na stejné úrovni. Zraková percepce výrazně zlepšena.
Adaptabilita	Nemá rád změny, vzteká se.	Změny prostředí, trasy mu nevadí, jen potřebuje vizuální podporu – piktogram, obrázek místa, kam jde, činnosti, kterou bude vykonávat.
Sebeobslužné a hygienické dovednosti	S pomocí jí samostatně. Svlékne se, oblékne, zuje boty. Hygienu dodržuje, řekne si (ukáže do rozkroku), kdy potřebuje.	Stoluje samostatně, prostře a uklidí stůl. Sebeobsluhu zvládá sám pouze s dohledem. Oblečení si složí a uklidí. Boty obuje, upevňuje si zavazování bot a zapínání knoflíků. Je samostatný při hygieně, řekne si slovně, že potřebuje na WC.

zdroj: autorka práce

V tabulce č. 4 jsou srovnány výsledky vzdělávacího procesu na začátku sledovaného období a na konci sledovaného období v 1. ročníku podle jednotlivých předmětů, které jsou vyučovány v rozsahu:

- čtení 2 hodiny týdně
- psaní 1 hodina týdně
- řečová výchova 2 hodiny týdně
- počty 3 hodiny týdně
- věcné učení 2 hodiny týdně
- hudební výchova 1 hodina týdně
- výtvarná výchova 2 hodiny týdně
- tělesná výchova 4 hodiny týdně
- pracovní výchova 3 hodiny týdně

Celková povinná časová dotace v 1. ročníku je 20 hodin týdně.

Tabulka č. 4 – Milan - Výsledky vzdělávacího procesu

	Počátek průzkumného šetření	Konec průzkumného šetření
Čtení	Pracuje s obrázky. Složí obrázek ze dvou částí. Orientuje se na stránce. Řadí obrázky na podklad. Nacvičuje koncentrační cvičení, poslech.	Složí obrázek z více částí. Orientuje se na stránce, v řádku. Obrázky pojmenuje, přečte podle zadání – v řádku, zleva doprava. Vyvozuje první hlásku slova A, I. Čte a, i ve smyslu spojky mezi obrázky. Skládá slova z písmen. Soustředí se na poslech pohádky, říkadel. Skládá věty z obrázků a umí je přečíst.
Psaní	Vyvozena špetka. Upevňuje si správný úchop psacího náčiní sezení u psaní. Provádí grafomotorická cvičení.	Zafixován správný úchop psacího náčiní. Napíše své jméno velkými hůlkovými písmeny. Píše zleva doprava do vyznačeného prostoru. Grafomotorická cvičení zvládá sám pouze s dohledem.
Řečová výchova	Nemluvící, pouze opakuje některá slova. Nepoužívá řeč ke komunikaci. Nacvičuje práci u logopedického zrcadla.	Podle předlohy provádí gymnastiku mluvidel a artikulační a dechová cvičení. Rozezná různé zvuky – zvířat, ulice, hudební nástroje. Pojmenuje obrázek. Podle návodných otázek obrázků popíše.
Počty	Třídí předměty zřetelně odlišné. Tvoří skupiny předmětů podle zadaného kritéria, vlastnosti nebo podle pokynu. Orientuje se v prostoru. Třídí geometrické tvary.	Třídí a porovnává předměty podle určité vlastnosti. Chápe pojmy málo-hodně, stejně-víceméně, všichni-nikdo, nad-pod-za-před-vedle. Určí počet 1,2. Porovnává čísla, doplní číselnou řadu. Sčítá, odčítá, porovnává v oboru do 2. Napíše 1, 2. Určí a pojmenuje základní geometrické tvary.
Věcné učení	Místo, kde žijeme: Pomocí obrázků pozná prostředí školy a	Místo, kde žijeme: Zná adresu svého bydliště a zvládá orientaci

	<p>třídy. Orientuje se v okolí bydliště.</p> <p>Lidé kolem nás: Poznává rodiče a prarodiče. S pomocí zvládá základy společenského chování.</p> <p>Lidé a čas: Pomocí obrázků se orientuje v rozvržení denních činností.</p> <p>Rozmanitost přírody: Pomocí obrázků se orientuje v ročních obdobích. Poznává základní druhy ovoce a zeleniny.</p> <p>Člověk a zdraví: Poznává základní části lidského těla na obrázku. S pomocí zvládá základy osobní hygieny.</p>	<p>v jeho okolí, v okolí školy. Poznává školní pomůcky, se kterými pracuje.</p> <p>Lidé kolem nás: Poznává rodinné příslušníky. Osvojuje si základy společenského chování.</p> <p>Lidé a čas: Zvládá základní orientaci v čase – den, noc.</p> <p>Orientuje se v denním režimu podle piktogramů.</p> <p>Rozmanitost přírody: Rozlišuje roční období podle základních charakteristických znaků. Poznává nejběžnější druhy domácích zvířat, ovoce, zeleninu.</p> <p>Člověk a zdraví: Poznává a pojmenuje základní části lidského těla a ukáže je na sobě. S pomocí uplatňuje základy osobní hygieny a sebeobslužné dovednosti.</p>
Hudební výchova	<p>Rád poslouchá hudbu z rádia, zpět nemá rád, zacpává si uši.</p> <p>S pomocí hraje na tělo, seznamuje se s jednotlivými nástroji Orffova instrumentáře.</p>	<p>Zpěv na živo stále nemá rád. Reprodukovanou hudbu poslouchá se zájmem, také pohádky rád sleduje. Poznává a pojmenuje základní hudební nástroje. Umí na ně zahrát. Hru na tělo a pohybové hry s říkadly zvládá s malou pomocí.</p>
Výtvarná výchova	<p>Kreslí a vybarvuje různými pastelkami, maluje různě silnými štětci. S dopomocí rozpoznává základní barvy.</p>	<p>Maluje na velké i malé plochy, střídá štětce a pastely. Vybarvuje obrázky, nepřetahuje. Poznává základní barvy a přiřadí k sobě stejně barevné tvary, objekty.</p>
Tělesná výchova	<p>Povely za pomoci signálu mu vadí. Ústním povelům rozumí. S pomocí provádí průpravná cvičení, pohybové hry s různým zaměřením, protahovací cvičení, relaxaci.</p>	<p>Zvládá cvičení podle nápodoby a podle pokynů, různé varianty chůze, běhy na krátké vzdálenosti. Baví ho hry s míčem – chytání, házení, kopy na cíl. Při cvičení si je jistější a</p>

		samostatnější.
Pracovní výchova	S pomocí zvládá základní hygienické návyky – hygienu, svlékání, oblékání, zouvání. Manipuluje s různými druhy materiálů. Staví z kostek komín, trhá papír, hněte modelovací hmotu. Ukládá roztríděné materiály dle předlohy do různých krabic, nádob.	Základní hygienu zvládá s dohledem. Osobní věci složí a uklidí na místo. Boty si nazuje, trénuje kličku. Kostky staví dle předlohy nebo zadání samostatně. Veškeré manipulační činnosti zvládá s dohledem.

zdroj: autorka práce

Případová studie č. 2

Jiří, 7 let, 1 měsíc

Rodinná anamnéza

Bez psychiatrických diagnóz i vývojových.

Sourozenci:

sestra K. 9 let – zdráva, normální PM vývoj

dvojče sestra S. 7,1 let – temperamentní, učí se velmi rychle

Rodina úplná, pečující, s dětmi pomáhá nemocná babička a 90 letá prababička z matčiny strany. Rodiče pracují na protislužby.

Osobní anamnéza

Obě těhotenství po umělém oplodnění, porod SC v 37. týdnu gravidity, dvojče „B“, PHD 2400g/46cm, po porodu hypotonie, UPV maskou, Apgar skóre 6-8-9, dále adaptace fyziologická.

Kojen do 2,6 let. Více trpí na rýmy, vážněji nestonal.

Problém s nácvikem tělesné čistoty, neřekne si, ale potřebu vykoná, posadí-li jej matka na nočník.

Po obědě nespí od 2 let, večer špatně usíná, v noci se budí na pití, v poslední době noční děsy. Ráno vstává i ve 4 hodiny a je aktivní, pak náhle kolem 7. hodiny ranní na 3 hodiny usne.

Do 2. roku PMV v normě, postupně začíná zaostávat ve srovnání s dvojčetem, není komunikace, zahleděn do sebe, nenavazuje kontakt.

Školní anamnéza

Jiřík je aktivní chlapec, u kterého dominuje nadměrná potřeba pohybu. Je nemluvící, mívá afektivní reakce a má narušenu schopnost komunikace a orientace.

Jde o chlapce přijatého od školního roku 2018/2019 do 1. ročníku základní školy speciální. Je vzděláván podle vzdělávacího programu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami „Škola pro život“, zpracovaného podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy speciální – Díl I. Vzdělávání je na doporučení speciálně pedagogického centra upraveno v individuálním vzdělávacím plánu.

Adaptace na školní prostředí probíhala pozvolna. Prvních 14 dní školní docházky docházel do školy pouze na 2 vyučovací hodiny, aby si postupně navykl na školní prostředí a nastavený režim v autistické třídě. Poté dalších 14 dní chodil na 3 vyučovací hodiny. Po měsíci zvykání už chodil na 4 vyučovací hodiny, podle učebního plánu pro 1. ročník. Zvykání na školní prostředí bylo docela náročné, neboť Jiřík je silně fixovaný na rodiče, zejména matku. Po delším čase ve škole, většinou po svačině, chtěl odejít domů. Bral si batoh, vztekal se, brečel, bouchal do věcí, do zdi.

Začali jsme se zaváděním a s nácvikem používání nejprve předmětového denního režimu, protože Jirka neměl žádné návyky spojené s používáním piktogramů ani jiné formy náhradní komunikace. Na předmětový režim si zvykl vcelku rychle, proto jsme předměty brzy nahradili fotografiemi jednotlivých úkolů a činností a poté piktogramy. Když začal chápat postupný zavedený denní režim, jeho vzdorovité chování se postupně zklidňovalo. Začal ho dokonce vyžadovat.

Jednotlivé úkoly přijímal s nelibostí, nechtěl pracovat. Stále běhal po třídě, vyndával úkoly ze skříní, lezl po stole. Nácvik probíhal velmi pomalu, vždy s pomocí a vedením asistentky. Samostatně nepracuje. Je roztržitý, pozornost neudrží. Je nutná

zvýšená motivace, střídání jednotlivých činností, důsledné vedení a dodržování zavedených pravidel.

Na konci školního roku se doba soustředění na provedení úkolu nebo určité činnosti prodloužila. Struktura a vizualizace mu výrazně pomáhá, jen je nácvik velmi pomalý. Celkově stále převažuje nízký zájem o interakci. Dominují vlastní aktivity.

Charakteristika dítěte dle speciálně pedagogického centra

Komunikace

Porozumění řeči – rozumí opakujícím se běžným sociálním situacím, výjimečně jednotlivým slovům.

Verbální vyjadřování – řeč (zvuky) nepoužívá ke komunikaci.

Neverbální vyjadřování – Oční kontakt nekonzistentní, někdy kouká periferně, jindy se zadívá. Rukou neukazuje, hlavou souhlas, nesouhlas nenaznačí. Pokud něco chce, vezme dospělého za ruku a dovede ho k dané věci, předmětu.

Imitace verbální – dle nálady, napodobí v herní aktivitě, cíleně velmi špatně.

Abstraktně vizuální myšlení (úkoly nezávislé na porozumění řeči)

Hra chvilková, manipulační, začal hračky uklízet zpět do krabice. Třídí geometrické tvary (kolečko, trojúhelník, čtverec), vkládá do výřezů, navléká na hrot. Navléká korálky.

Motorika

Hrubá motorika – rád si hraje s míčem. Leze do výšek, prolézá pod překážkami, běhá a točí se dokola.

Jemná motorika – zvládá listování v časopise, letáku. Staví komín, sbírá a vkládá předměty do krabice, láhve.

Grafomotorika – Při práci preferuje pravou ruku. Má dlaňový úchop psacího náčiní. Čmárání na papír ho zatím nezaujalo.

Zrakové vnímání – v herní aktivitě sleduje zpřímá, hračky zkoumá ze všech úhlů, osoby někdy periferně, ale v řízené činnosti zraková kontrola nedostačující.

Percepční dovednosti

Sluchové vnímání – hypersenzitivní na některé zvuky.

Chuťové a čichové reakce – jsou bez nápaditostí, neznámé jídlo odmítá.

Emocionalita – náladově spíše pozitivní, při frustraci mírné projevy nelibosti, pláč, odstrkování. Při úplňku míval noční děsy. Usíná a spí s rodiči.

Adaptabilita

Jirkovi vyhovuje pevný denní řád. Dokáže si hrát se sestrami, snaží se napodobit jejich činnosti. Cizích osob se dotýká, občas se podívá, sedne si návštěvě na klín.

Sebeobslužné a hygienické dovednosti

Svlékne se, ale už neoblékne. Jí nečistě, pije z hrnku. Dosud plenován celodenně, nedaří se vysazovat. Při hygieně i sebeobslužných činnostech potřebuje pomoc a vedení.

V tabulce č. 5 je popsáno samotné pozorování schopností a dovedností dítěte na počátku průzkumného šetření (začátek školního roku) a na konci průzkumného šetření (konec školního roku).

Tabulka č. 5 – Jiří - Samostatné pozorování schopností a dovedností dítěte

	Počátek průzkumného šetření	Konec průzkumného šetření
Komunikace	Řeč nepoužívá ke komunikaci. Rozumí opakujícím běžným sociálním situacím. Reaguje na své jméno.	Nemluvící, občas snaha o opakování slova. O nic si neřekne, dospělého vezme za ruku a dovede ho k věci, předmětu.
Motorika	Je velmi pohybově aktivní. Rád si hraje s míčem. Leze do výšek, běhá a točí se dokola. Zvládá	Špetka vyvozena, ale po chvílce tužku opět drží v dlani. Grafomotorická cvičení ho

	listování v časopise, letáku. Staví komín, sbírá a vkládá předměty do krabice, láhve. Je pravák. Má dlaňový úchop psacího náčiní. Čmárání na papír ho zatím nezaujalo.	nebaví, píše vždy s pomocí a vedením. Třídí drobné předměty, navléká různě velké korálky, komín postaví podle vzoru.
Percepční dovednosti	Je přecitlivělý na některé zvuky. Chuťové a čichové reakce jsou bez nápaditostí. Je spíše náladově pozitivní, při frustraci mírné projevy nelibosti, pláč, odstrkování. Při úplňku míval noční děsy. Usíná a spí s rodiči.	Chuť a čich na stejné úrovni. Zrakové vnímání mírně zlepšeno. Stupňují se afektivní reakce, pokud se mu něco nelíbí nebo nechce pracovat. Zklidní se někdy pohádkou, oblíbenou hračkou nebo potřebuje jen prostor na „vyvztekání“.
Adaptabilita	Vyhovuje pevný denní řád. Občas se chce zapojit do hry jiného dítěte, mnohdy neobratně, silou. Cizích osob se dotýká, občas se podívá, sedne si návštěvě na klín.	Zavedený denní řád a režim mu vyhovuje a je nutné je důsledně dodržovat. Chování k cizím lidem je beze změny. Hra spíše individuální se stereotypními pohyby.
Sebeobslužné a hygienické dovednosti	Při hygieně i sebeobslužných činnostech potřebuje pomoc a vedení. Svlékne se, ale už neoblékne. Jí nečistě, pije z hrnku. Dosud plenován celodenně, nedaří se vysazovat.	Hygienu i sebeobsluhu zvládá pouze s pomocí a vedením. Stále plenován. Sám si vyndá svačinu, stolování nečisté, po sobě neuklidí. Svlékne se, zuje, ale neoblékne, neobuje, věci si neuklidí.

zdroj: autorka práce

V tabulce č. 6 jsou srovnány výsledky vzdělávacího procesu na začátku sledovaného období a na konci sledovaného období v 1. ročníku podle jednotlivých předmětů, které jsou vyučovány v rozsahu:

- čtení 2 hodiny týdně
- psaní 1 hodina týdně
- řečová výchova 2 hodiny týdně
- počty 3 hodiny týdně
- věcné učení 2 hodiny týdně
- hudební výchova 1 hodina týdně

- výtvarná výchova 2 hodiny týdně
- tělesná výchova 4 hodiny týdně
- pracovní výchova 3 hodiny týdně

Celková povinná časová dotace v 1. ročníku je 20 hodin týdně.

Tabulka č. 6 – Jiří - Výsledky vzdělávacího procesu

	Počátek průzkumného šetření	Konec průzkumného šetření
Čtení	Listuje v časopisu, knize. Obrázek, který ho zaujme, si prohlíží, ovšem stejný nevyhledá, odlišnosti nenajde. Dvě půlky obrázku k sobě nepřiloží. Na stránce se orientuje jen s pomocí. Nacvičuje koncentrační cvičení, poslech.	Orientuje se na stránce, v řádku. Obrázky nepojmenuje, podle zadání je ukáže. Orientuje se na stránce i řádku. Složí obrázek ze 4 částí. Hlávky A, I nevyvozuje, ale umí je ve slově najít a ukázat. Dokáže se asi 5-10 minut soustředit na poslech pohádky, říkadel.
Psaní	Je pravák. Má dlaňovitý úchop psacího náčiní. Upevňuje si správné sezení u psaní. Provádí grafomotorická cvičení.	Vyvozena špetka. Správný úchop psacího náčiní ještě není fixovaný. S vedením napíše své jméno velkými hůlkovými písmeny. Snaží se psát zleva doprava do vyznačeného prostoru. Grafomotorická cvičení zvládá s vedením.
Řečová výchova	Nemluví. Občas se snaží opakovat některá slova. Řeč nepoužívá ke komunikaci. Nacvičuje práci u logopedického zrcadla.	Provádí gymnastiku mluvidel a artikulační a dechová cvičení. Rozezná zvuky některých zvířat a některé hudební nástroje. Podle návodných otázek ukáže věci na obrázku.
Počty	Třídí předměty zřetelně odlišné. Tvoří skupiny předmětů podle zadaného kritéria, vlastnosti nebo podle pokynu, ale jen na podklad. S pomocí se orientuje v prostoru. Třídí geometrické tvary.	Třídí a porovnává předměty podle určité vlastnosti. Chápe pojmy málo-hodně, všichni-nikdo, nad-pod-za-před. Určí počet 1. Napíše 1. Určí a roztrídí základní geometrické tvary.

Věcné učení	<p>Místo, kde žijeme: Pomocí obrázků pozná prostředí školy a třídy. Orientuje se v okolí bydliště.</p> <p>Lidé kolem nás: Pozná rodiče a prarodiče. S pomocí zvládá základy společenského chování.</p> <p>Lidé a čas: Pomocí obrázků se orientuje v rozvržení denních činností.</p> <p>Rozmanitosti přírody: Pomocí obrázků se orientuje v ročních obdobích. Pozná základní druhy ovoce a zeleniny.</p> <p>Člověk a zdraví: Pozná základní části lidského těla. S pomocí zvládá základy osobní hygieny.</p>	<p>Místo, kde žijeme: Zná adresu svého bydliště a zvládá orientaci v jeho okolí, v okolí školy. Pozná školní pomůcky, se kterými pracuje.</p> <p>Lidé kolem nás: Pozná rodinné příslušníky. Osvojuje si základy společenského chování.</p> <p>Lidé a čas: Zvládá základní orientaci v čase – den, noc. Zvládá denní režim podle piktogramů.</p> <p>Rozmanitost přírody: Rozliší roční období podle základních charakteristických znaků. Pozná nejběžnější druhy domácích zvířat, ovoce, zeleninu.</p> <p>Člověk a zdraví: Pozná základní části lidského těla a ukáže je na sobě. S pomocí uplatňuje základy osobní hygieny a sebeobslužné dovednosti.</p>
Hudební výchova	<p>Rád poslouchá hudbu. S pomocí hraje na tělo, seznamuje se s jednotlivými nástroji Orffova instrumentáře.</p>	<p>Rád poslouchá živou i reprodukovanou hudbu. Se zájmem sleduje pohádky. Pozná základní hudební nástroje, u některých i jejich zvuk. Umí na ně zahrát. Hru na tělo a pohybové hry s říkadly zvládá s malou pomocí.</p>
Výtvarná výchova	<p>S pomocí kreslí a vybarvuje různými pastelkami, maluje různě silnými štětci. S dopomocí rozpozná základní barvy.</p>	<p>Maluje na velké i malé plochy, střídá štětce a pastely. Pozná základní barvy a přiřadí k sobě stejně barevné tvary, objekty.</p>
Tělesná výchova	<p>Rozumí ústním povelům. S pomocí provádí průpravná cvičení, pohybové hry s různým zaměřením, protahovací cvičení, relaxaci.</p>	<p>Cvičení ho baví. Spíše se musí krotit, je velmi pohybově aktivní. Zvládá cvičení podle nápodoby a podle pokynů, varianty chůze, běhy na krátké vzdálenosti. Hry s míčem –</p>

		chytání, házení, kopání.
Pracovní výchova	Při hygieně i sebeobslužných činnostech potřebuje pomoc a vedení. Svlékne se, ale už neoblékne. Jí nečistě, pije z hrnku. Dosud plenován. Manipuluje s různými druhy materiálů. Staví z kostek komín, trhá papír, hněte modelovací hmotu. Ukládá roztríděné materiály dle předlohy do různých krabic, nádob.	Hygienu i sebeobsluhu zvládá pouze s pomocí a vedením. Pleny má stále, vysazovat se nedaří doma ani ve škole. Svačinu si vyndá, stolování je však nečisté, po sobě neuklidí. Svlékne se, zuje, ale neoblékne, snaží se obout, věci nesloží, ale uklidí. Kostky staví dle předlohy nebo zadání samostatně. Veškeré manipulační činnosti zvládá s občasnou pomocí.

zdroj: autorka práce

3.3 Shrnutí a závěry výzkumného šetření

Případová studie č. 1

Podle výše uvedených skutečností je patrné, že Milánek zvládl učivo 1. ročníku bez větších obtíží. Na nové spolužáky si rychle zvykl a ve třídě je spokojený. Do školy chodí rád, což potvrzují také rodiče. Je zřejmé, že pochopil smysl řeči a začal řeč používat ke komunikaci. Pozdraví, poděkuje, poprosí, řekne, co chce, co se mu líbí, nelíbí. Je očividné, že absolvování roku v přípravném stupni chlapci velmi prospělo. V přípravném stupni se pomalu adaptuje na školní prostředí a školní povinnosti. Provádí nejrůznější činnosti zaměřené na rozvoj zrakového a sluchového vnímání, cvičení postřehu a rozvoji kognitivních funkcí. Rozvoj všech těchto funkcí je pro Milana velkým přínosem. Lépe odolává vyšším nárokům při vzdělávacím procesu v 1. třídě. Pracuje více samostatně nebo s malou dopomocí asistentky nebo učitelky. I přesto, že má podle doporučení speciálně pedagogického centra vypracovaný individuální vzdělávací plán se sníženou úrovní očekávaných výstupů, zvládl učivo 1. ročníku v plném rozsahu bez omezení.

Případová studie č. 2

Shodně s popsanými skutečnostmi je zřejmé, že adaptace na školní prostředí a školní povinnosti byla pro Jirku mnohem náročnější. Delší dobu trvalo, než se odpoutal od rodičů, než si zvykl na denní školní režim a zavedení piktogramů. A hlavně na povinnosti, které ze školní docházky vyplývají a pravidla, která se musí ve třídě dodržovat. Vzhledem k tomu, že je Jirka velmi pohybově aktivní, bylo rovněž velmi těžké naučit ho sedět v lavici nebo v boxu a plnit zadané úkoly. Na konci školního roku se situace zlepšila, ale učivo 1. ročníku zvládl pouze díky tomu, že měl (podle doporučení speciálně pedagogického centra) sníženou úroveň očekávaných výstupů.

Vzhledem k výsledkům výzkumného šetření můžu na výzkumné otázky odpovědět následovně:

1: Nižší počet dětí ve třídě má vliv na celkový rozvoj dětí s poruchou autistického spektra.

Ano. Nižší počet dětí ve třídě je pro děti s poruchou autistického spektra, řekla bych nutností. Velké kolektivy nebo davy lidí je znervózňují, v horším případě dostávají do afektivních stavů, kdy ubližují sobě nebo osobám v jejich blízkosti. Špatně se soustředí, nechtějí pracovat, jakékoliv zvuky či hluk jim vadí. Malý kolektiv je nezbytný a dětem poruchou autistického spektra plně vyhovuje.

2: Žák absolvující přípravný stupeň je lépe připraven ke vzdělávání v 1. ročníku na základní škole než žák přijatý „přímo“ do 1. ročníku.

Ano. Jak prokázaly obě případové studie, dítě, které absolvuje přípravný stupeň na základní škole speciální, se mnohem lépe adaptuje na školní prostředí a je lépe připraveno na vzdělávání a nástup do 1. ročníku.

Závěr

V bakalářské práci v první části byl představen vzdělávací systém u dětí s poruchou autistického spektra od rodinné péče po základní školu speciální. Druhá část seznamuje s možnostmi vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra, se zásadami uplatňovanými při vzdělávání a s osobnostními předpoklady pedagoga. Třetí kapitola se zabývá východisky a metodami průzkumného šetření.

Analýzy dokumentů a výsledky pozorování ukazují rozdíl mezi oběma sledovanými. Při vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra je důležitá volba vhodných forem a metod práce, dodržování zásad a vytváření klidného klimatu ve třídě. Případová studie č. 1 dokládá, že dítě, které navštěvuje přípravný stupeň na základní škole speciální, je mnohem lépe připraveno na zvládnutí školních dovedností v 1. ročníku. Rychleji zvládá adaptaci na školní prostředí a plnění školních povinností. Pomocí struktury prostředí, vizualizace a individuálního přístupu učivo lépe zvládá a může bez obtíží nastoupit do druhého ročníku. Naproti tomu, případová studie č. 2 ukazuje, že dítě, které neprojde přípravným stupněm, se adaptuje na školní prostředí poměrně dlouho. Déle trvá zavedení školních povinností a nastavení denního režimu pomocí piktogramů. Učivo zvládá jen díky upraveným školním výstupům, které doporučuje speciálně pedagogické centrum, a které v prvním případě není potřeba upravovat.

Závěrem mohu konstatovat, ve shodě s prostudovanou literaturou a dokumenty, že u dětí s poruchou autistického spektra je důležité, začít s edukací co nejdříve jak v domácím prostředí, tak i nástupem do přípravného stupně (V. Čadilová, Z. Žampachová 2008). Avšak nejdůležitějším zjištěním z praxe je skutečnost, že rodiče, i přes to, že jim příslušní odborníci nabídnou možnost zařazení dítěte do přípravného stupně, toho nevyužívají. Bohužel si děti nechávají co nejdéle doma, neboť se domnívají, že oni své dítě znají nejlépe a proto mu mohou co nejvíce prospět.

Vzdělání je nedílnou součástí každého z nás. Zařazení dítěte s poruchou autistického spektra do předškolního vzdělávacího procesu je základem pro efektivní vývoj jeho osobnosti. Včasné působení speciálního pedagoga pomáhá individuálně rozvíjet

schopnosti a dovednosti každého dítěte tak, aby bylo schopné dosáhnout maximální kapacity svých možností (V. Šporelová 2018).

Příloha č. 1 – fotografie třídy (zdroj autorka práce)

Příloha č. 2 – ukázka strukturovaných úkolů (zdroj autorka práce)

Vyvozování hlásky A

Počet a číslo 1, 2

Barvy a tvary

Hudební výchova

Použitá literatura

- BAZALOVÁ, Barbora. *Autismus v edukační praxi*. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1195-2.
- ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Metodika práce se žákem s poruchami autistického spektra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3309-7.
- ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. *Strukturované učení: vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha: Portál, 2008. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-475-5.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.
- HENDL, Jan. *Přehled statistických metod*. Praha: Portál, 2006. ISBN 978-80-7367-482-3
- HRDLIČKA, M., KOMÁREK, V. *Dětský autismus*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-813-9.
- JIRÁSKOVÁ, Markéta, Renata SODOMKOVÁ, Petra SVAŠKOVÁ, Šárka NĚMCOVÁ a Maryna NOVOTNÁ. *Strukturované učení: Metodika zavedení strukturovaného učení pro žáky s poruchou autistického spektra*. Pardubice: Základní škola a praktická škola SVÍTÁNÍ, 2013.
- JORDAN, Rita; JONES, Glenys; MURRAY, Dinah. *Educational interventions for children with autism: A literature review of recent and current research*. 1998.
- LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-977-4.
- SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.
- ŠPORCLOVÁ, Veronika. *Autismus od A do Z*. V Praze: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88163-98-5.
- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-889-0.
- THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra*. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.

Internetové zdroje

APLA Praha. *Základní doporučení a strategie při práci s lidmi s PAS: Obecná doporučení vyplývající z diagnózy PAS* [online]. 24.2.2014 [cit. 2019-06-19]. Dostupné z:

<http://www.autismus.cz/vzdelavani-deti-s-pas/zakladni-doporuceni-a-strategie-pri-praci-s-lidmi-2.html>

Individualized Education Programs (IEPs) for Autism [online]. [cit. 2019-06-19]. Dostupné

z: <https://www.webmd.com/brain/autism/individualized-education-programs-ieps-for-autism>

KARST, Jeffrey S., a Amy Vaughan HECKE. Parent and Family Impact of Autism

Spectrum Disorders: A Review and Proposed Model for Intervention Evaluation. : *Clinical Child and Family Psychology Review*[online]. 2012, 2012 [cit. 2019-06-24]. Dostupné z:

<https://citations.springer.com/item?doi=10.1007/s10567-012-0119-6>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*

[online]. [cit. 2019-05-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>

Národní ústav pro vzdělávání [online]. [cit. 2019-05-15]. Dostupné z:

<http://www.nuv.cz/t/zakladni-skoly-specialni>

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální. 1. vydání.

[online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2008. 110 s. [cit. 2019-06-26]. Dostupné

z www: <http://www.vuppraha.rvp.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP-ZSS_kor-final.pdf>. ISBN 978-80-87000-25-0.

Školský zákon: Základní vzdělávání - stupně vzdělání [online]. [cit. 2019-06-26]. Dostupné

z: <http://zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-3-hlava-2-paragraf-46?full=1>

Together from The Start – Practical guidance for professionals working with disabled children (birth to 2) and their families [online]. [cit. 2019-06-20]. Dostupné z:

https://dera.ioe.ac.uk/8794/1/177_2.pdf

Visual Schedules [online]. [cit. 2019-06-19]. Dostupné z: [http://best-](http://best-practice.middletonautism.com/approaches-of-intervention/the-teacch-autism-programme/visual-schedules/)

[practice.middletonautism.com/approaches-of-intervention/the-teacch-autism-programme/visual-schedules/](http://best-practice.middletonautism.com/approaches-of-intervention/the-teacch-autism-programme/visual-schedules/)

VÍCHOVÁ, Tereza. *Největší mýty o autismu. Kdy máte jako rodič zpozornět?* [online]. 26.2.2019 [cit. 2019-06-25]. Dostupné z: <https://www.maminka.cz/clanek/autismus-deti-projevy-diagnostika>

VYSLOUŽILOVÁ, Martina. *Vzdělávání dětí s autismem patří k nejtěžším disciplínám speciální pedagogiky* [online]. 14. 11. 2014 [cit. 2019-06-25]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/vzdelavani-deti-s-autismem-patri-k-nejtezsim-disciplinam-specialni-pedagogiky-1799gp>

Základní škola Cheb: ŠVP ZŠS- Škola pro život [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: http://zakladniskolacheb.cz/wp-content/uploads/SVP_Zivot-pro-zivot-podle-RVP-ZSS-vcetne-priloh-konecna-verze.pdf